

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A1 DERSİ UZUN TEZİ

DİLENMEDEN DİLENMEK

Sözcük Sayısı: 3941

Kategori: CAT 1

Araştırma Sorusu: Reşat Nuri Güntekin'in "Miskinler Tekkesi" romanında kültürel yapı içinde dilencilğin odak figürün kimliğine etkisi nasıl ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	3
2. DİLENCİLİĞİN ÇEVRESEL VE KİŞİSEL ETKENLERİ	4
2.1 Yapıtta Dilencilikğin Çevresel Etkenlerinin Ele Alınışı.....	4
2.2 Yapıtta Dilencilikğin Kişisel Etkenlerinin Ele Alınışı.....	13
3. SONUÇ	17
4. KAYNAKÇA	19

1. GİRİŞ

Dilenciler, geçmişten günümüze toplumsal yapı içinde karşımıza çıkmaktadırlar. Dilencilik, kendini zavallı gösterip insanların duygudaşlığından faydalanarak sadaka talebinde bulunmak olarak tanımlanabilir. Yaşamını bu şekilde idame ettiren kimseye dilenci denir. Dilencilik, hemen hemen her toplumda oldukça benzer hal ve hareketler bütünü içinde gözlemlenebilen sosyal bir oluşumdur ve bu oluşum, toplumların yapısına has özellikleri de içinde barındırır. Toplumların kültürleri, inançları ve değer yargıları farklılık gösterir. Bu sebeple dilenciler var oldukları toplumlara göre şekillenen, özgün biçimsel özelliklere de sahiptirler.¹ Türkiye’de de bir toplumsal gerçeklik olarak varlığını sürdüren dilencilik başlıca sebepleri; çevresel ve kişisel etkenler olarak açıklanabilir. Reşat Nuri Güntekin’in “Miskinler Tekkesi” adlı romanında da dilencilik çevresel ve kişisel etkenler çerçevesinde ele alınmıştır.

Yirminci yüzyılın romancılarından olan Reşat Nuri Güntekin Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’nda öne çıkan bir yazardır. Realizm akımından etkilenmiştir. Roman, gezi, tiyatro, öykü ve eleştiri türünde pek çok eser vermiştir. Yapıtlarında gözlemci bir üslup benimsemiş ve ağırlıklı olarak günlük konuşma diline yer vermiştir. Yapıt kahramanlarını içinde buldukları çevreyle birlikte işlemiş, karakterleri psikolojik, ruhsal ve duygusal açıdan çözümlenmiştir. Öğretmenlik yaparken tanıdığı Anadolu hakkındaki gözlemlerini eserlerinde de yansıtmıştır. Anadolu’daki yaşantı, insan tipleri, bireyin duyguları, toplumun görenekleri, gelenekleri ve inançlarını yalın, canlı ve açık bir dille, gerçekçi bir tutumla anlatır. Bu sayede eserlerinde; toplumsal sorunlar, bozulan toplumsal değerler ve yozlaşan insan ilişkilerini eleştirel bir tutumla yansıtır.²

¹ Vatandaş, Celalettin. Dilenciler Ve Dilencilik (Sosyolojik Bir Araştırma), Sosyal Bilimler Dergisi. 26,02 2022, <https://sbd.aku.edu.tr/IV1/15CelalettinVatandas.pdf>

² Reşat Nuri Güntekin Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. Türkedebiyati.org. 26,02, 2022, https://www.turkedebiyati.org/resat_nuri_guntekin.html

“Miskinler Tekkesi” yapıtında da günümüz toplumunda varlığını sürdüren dilencilik sorunu bir dilencinin perspektifinden anlatılmıştır. Yapıtta; bir insanı yardıma muhtaç hale getiren koşullar, alınan ilk sadaka ardından dilenciliğin nasıl “meslek” edinilebileceği, toplumun elverişliliği, devletin yapısı, küçüklükten gelen yatkınlık ve genlerden gelen kabiliyetin etkisiyle dilencilik mesleğinin nasıl benimsenebileceği; odak figür aracılığıyla okuyuculara aktarılmıştır. Tıpkı Ferit Edgü’ nün “Hakkâri’de Bir Mevsim” adlı kitabındaki kahraman anlatıcı karakteri gibi, Miskinler Tekkesi’nde de odak figürün devamlı bir kimlik arayışı içerisinde olması ön plana çıkarılmak istenmiştir. Bu sebeple yapıtta odak figürün adı belirtilmemiştir. Okuyucuyu, odak figürün bu kimlik arayışına dâhil edebilmek için yapıt kahraman bakış açısıyla yazılmıştır. Kullanılan “ben” dili, okuyucunun kahraman anlatıcı olan odak figürle özdeşlik kurmasını sağlamıştır. Bu sayede okuyucu odak figürün kimlik arayışına dâhil olmuş ve dilencilik izleğini inceleme fırsatını bulmuştur.

2. DİLENCİLİĞİN ÇEVRESEL VE KİŞİSEL ETKENLERİ

2.1 Yapıtta Dilenciliğin Çevresel Etkenlerinin Ele Alınışı

Miskinler Tekkesi romanında uzam Osmanlı dönemidir. Zaman ise II. Meşrutiyet’in öncesi ile Cumhuriyet döneminin başlarını kapsar. Bu dönem savaşlarla geçmiştir. Çevresel bir faktör olan ve beraberinde sağlık sorunları, asayiş sorunları, işsizlik, yoksulluk gibi ekonomik problemler getirdiği görülen savaş sorunu, odak figürü dilencilğe iten sebeplerden bir tanesidir. Yıpratıcı savaş koşullarında askere alınması odak figürün zor zamanlar geçmesine sebep olur. Ardından bir gün sokak başında üzerine bir levazım katırının gelmesiyle sağ bileğiyle kolu birkaç yerden kırılır. Bu kazadan sonra parmakları eskisi gibi işlemeyen odak figürün artık güzel yazı yazamayacağı açıktır. Güzel yazı yazması dışında, makul bir iş bulmasını sağlayabilecek herhangi bir niteliği olmadığından odak figürün, sağlık sorunları nedeniyle uygun bir iş sahibi olamayacağı söylenebilir. Savaş nedeniyle de zaten

pek bir iş imkânı olmadığı için odak figürün çalışabileceği bir yer olmadığı görülür. Burada işlenen işsizlik sorunu odak figürü çaresizliğe iten sebeplerden birisidir çünkü insanlar çalışıp para kazanamazlarsa fakirleşip dilenmek durumunda kalabilirler. İşsizliğin odak figürü sürüklediği çaresiz durum, bozgunun başlamasıyla tehlike ve yokluk içerisinde daha vahim bir hal alır. Bozgun başladıktan sonra odak figür kaçarak İzmir'e ulaşır ve bir hastaneye gider. Bu süreçte odak figürün içinde bulunduğu tehlikeli atmosfer karşılaştırma tekniği kullanılarak anlatılmıştır.

“Din uleması Kızıldeniz'in yarılması, ayın yarılması gibi mucizelerden bahsederler. Fakat, Tanrı'nın asıl büyük mucizesi o kargaşalık içinde benim canımı kurtarışım ve gene yürüye yürüye memleketime dönüşüm olmuştur.” (Güntekin, 46)

Burada bahsedilen denizin ve ayın yarılması mantıksız ve olanaksız görünebilir fakat ulemanın inancına göre bu olaylar gerçekleşmiştir, zaten mucizeden kasıt budur. Odak figürün hayatta kalmasının bu “mucizevi” olaylarla karşılaştırılması bulunduğu ortamda hayatta kalmasının imkânsız olduğu izlenimini yaratır. Bu sayede savaş koşullarının ne denli acımasız ve yıpratıcı olduğu okuyucuya anlatılmıştır. Zaten koşullar nedeniyle bitap düştüğü ve sağlık sorunlarıyla boğuştuğu için başkahramanın yardıma muhtaç olduğu görülür.

Ülke içerisinde işgaller karşısında güvenliğin sağlanamamasının yanı sıra savaşlar nedeniyle toplumsal yapı da bozulmuştur ve asayiş sorunları vardır. *“Evvela tütün tabakama, kayış kemerime varıncaya kadar nem varsa yollarda sattığım, sonra da boynumdaki muskaya kadar soyulduğum için pek fena vaziyetteydim.” (Güntekin, 47)*

Odak figür işgalcilerden kaçmayı başarsa da savaşın yarattığı yıkımın sebep olduğu yoksulluktan kaçamamıştır. Güvenli bir yere ulaşmak uğruna sahip olduğu her şeyi satması çaresizliğini gösterir. Ayrıca boynundaki muskaya kadar soyulmasıyla kelimenin tam anlamıyla çulsuz kalan odak figür, asayiş sorunları karşısında ezilmiştir. *“Öyle ki, hastane*

müdürü beni taburcu edebilmek için bana yanımdaki yatakta ölmüş kimsesiz bir ihtiyarın eskilerini vermeye mecbur olmuştu.” (Güntekin, 47) Burada yoksulluk sorununa dikkat çekilmiştir. Büyük bir yokluk içinde olan odak figürün taburcu olmak için bile ölmüş bir insanın kıyafetlerine ihtiyaç duyması, yoksulluğunun artık onu sadakaya gerçekten de muhtaç bıraktığını gösterir. Yapıtta savaşın doğurduğu yoksulluk, işsizlik, sağlık, güvenlik sorunları odak figürü açıkça yardıma muhtaç kılmıştır, dolayısıyla dilenmeye başlamasında etkili gerekçelerdir.

Savaş faktörünün yanı sıra odak figürün dilencilige başlamasında etkili bir diğer çevresel etken ise toplumun elverişliliğidir. İnsanlar zavallı görünen biriyle karşılaştıklarında ister istemez bu durumda kendilerinin de olabileceğini düşünür, kendilerini kötü hissederler. Bazı insanlar içlerini rahatlatmak arzusuyla acıdıkları insanlara yardımcı olmaya çalışırlar ancak karşıdaki insanın gerçekten yardıma muhtaç olup olmadığını anlamak pek mümkün değildir. Zaten kişi o an yardıma muhtaç olsa da olmasa da yapılan yardım sayesinde hiç emek harcamadan para kazanılabileceğini gördüğü için bu durumdan faydalanmayı seçebilir ve dilencilik yapmaya başlar. Bu nedenle genellikle sadaka kültürü olan toplumlarda dilencilikle sıkça karşılaşılır. Yapıtta yer alan döneme bakıldığında Osmanlı’da dinin toplumsal yaşamda vazgeçilmez bir olgu olduğu görülür. Nitekim yapıt, dinin insanların yaşantısına etkisi göz önünde bulundurularak incelenirse, İslam inancında var olan sadaka nedeniyle Müslüman toplumda dilencilüğün din ile meşrulaştığı söylenebilir.

“Mesleğe ilk başlayışım bugünlerde olmuştur. Kızılçullu yolu üstündeki Eşrefpaşa Camii önünden geçişim nedense çok kere ikinci vaktine tesadüf ediyordu. Kapısının karşıdaki bir ağaca yaslanarak ahalinin namazdan çıkışını seyrederek ve dinlenirdim. Bunların arasında bir ihtiyar hanım vardı.” (Güntekin, 49)

Burada odak figürün ikinci vaktinde cami önünde beklemesi dikkat çekicidir. “Nedense” dese de bilinçli veya bilinçsiz olarak seçtiği bu zamanda, bu mekân önünde beklemesi, insanların ona yardımcı olmaları için oldukça uygundur çünkü o vakit Müslümanlar camiye ibadet etmeye gelir.

“Nihayet bir gün caminin kapısıyla benim aramda uzunca bir lamelif çizdikten sonra o salıntılı yürüyüşle yanıma yaklaştı, çantasını açarak, yüzüme bakmadan, bana iki çil kuruş verdi. Ben dilenmiş miydim? Zannetmem. Fakat öyleyse neden avucumu bu kadar çabuk bulmuştu?” (Güntekin, 49)

İslam dininde yardıma muhtaç insanlara sadaka verilip yardım yapıldığından ihtiyar hanım odak figüre bir şey istemese de sadaka vermiştir. Bu iyi niyetli yardım, odak figürün hiçbir şey yapmadan sadece aciz görünerek para kazanılabileceğini deneyimlemesine sebep olmuştur. *“Dediğim gibi benim ilk resmi müşterim bu kadındır.” (Güntekin, 49)* Bu ifade odak figürün, dilenciliği bir meslek olarak görmeye başladığının göstergesidir çünkü meslek sahiplerinin müşterileri olur. Görüldüğü üzere odak figürün dilencilığe başlamasının nedeni toplumda bir sadaka verenin her zaman bulunmasıdır.

Dilenciliği bir meslek olarak görmeye başladıktan sonra, bu mesleği devam ettirebilmesi de yine toplumsal nedenlerle gelişir. Odak figür dilenciliği bir meslek olan gazeteciliğe benzetir. *“Devamlı müşterilerim arasında bana, gazetecisine alışır gibi alışanlar, duvar kenarlarında gölgemi görmediği zaman rahatsızlık duyanlar oluyordu.” (Güntekin, 76)* Gazete satan bir kişinin verdiği hizmetten memnun kalınırsa düzenli olarak o insandan gazete almak olağandır çünkü verilen ücret karşılığı memnun olunan bir ürün alınmış olur. Dilencilikte ise dilenciye verilen paranın maddi bir getirisi olmaz ancak yine de bu ilişkide kazanç tek yönlü değildir. Her ne kadar maddi bir getirisi olmasa da, ödenen bedel kişiye manevi erinç kazandırabilir çünkü toplumda var olan sadaka kültürü neticesinde insanlar

muhtaç olduğunu düşündükleri birine yardım ederken aslında kendi içlerinde de huzur bulurlar. Bu sebeple insanlar gazeteciye alıştığı şekilde odak figüre de alışırlar, “devamlı müşterilerim” ifadesi de bunu belirtir. “*Akşamları Tilkilik istasyonundan galiba Bornova’daki evine giden orta yaşlı bir adamın bir gece bana kırk paramı vermek için son treni kaçırdığını hatırlarım.*” (Güntekin, 76) Adamın sırf odak figüre para verebilmek için treni kaçırmaması, ya odak figüre çok değer verdiği için böyle bir fedakârlık yaptığını, ya da kendisinin de aslında bu işten vicdanını rahatlatmak gibi manevi bir çıkarı olduğunu gösterir. İki durumda da toplumun dilenciye yüklediği anlam ve değer oldukça büyük olduğu anlaşılabilir. Görüldüğü üzere odak figürün dilenmeyi devam ettirmesine neden olan unsur, sağladığı temelli müşterilerle dilencililiği zaten kendisi benimsemiş olan toplumdur. Kendi çıkarları için dilencilere yardım etmenin yanı sıra, toplum, yer yer dilencilere saygı değer yakıştırmalar yapar ve itibar gösterir.

“Bizim eskilerin fukaray-ı sabirin dedikleri bir dilenci nevi vardı. İsim bile ne kadar sofı ve kalenderdir. Fukara-yı sabirin!.. Eskimiş bir cüppe ve sarıkla dolaşan, büyük yoksulluğunu saklamaya uğraşıyor gibi görünen ve hiç bir zaman ağızlarından bir şikâyet ve rica sözü çıkmayan bu insanları babalarımız çok severlerdi; aramızda dolaşan bir nevi yarım evliyalara gibi görünürlerdi.” (Güntekin, 77)

Fukaray-ı sabirin, İslamiyet’e uyan, avuç açmayan, dilenmeyen sabreden fakir anlamına gelir.³ Bu nedenle odak figür bu ismin sofı, yani dine uygun olduğunu ve kalender yani alçak gönüllü olduğunu düşünür. Eskimiş bir cüppe ve sarıkla gezip kendilerini hem fakir hem de dindar göstererek dini duyguları kullanan bu dilenciler topluma sempatik gelirler. Sükûnetleriyle de kendilerini sevdirebilirler. Ağızlarından bir şikâyet veya rica sözü çıkmadığından, toplum bu insanların fakir ve Allah yolunda sabreden kimseler olduğunu

³ Fukara-Yı Sabirin - Osmanlıca Türkçe Sözlük, lügât, لغت, 26,02 2022, <https://www.luggat.com/fukara-y%C4%B1%20sabin/1/1>

düşünmektedir. Bir dilenciye “dilenmeyen” sıfatının yakıştırılması, emek vermeden para kazanan bu insanların toplum tarafından seilmeleri, dindar kimseler olarak görülmeleri ve bu yaşam tarzının İslam’a uygun olduğu gerekçesiyle kabul görmesi, dini merkezine almış bu toplumda dilencilerin benimsendiğini ve itibar gördüklerini gösterir. Üstelik yarım evliyalar gibi görülmeleri de, yine bu dilencilere “ermiş” sıfatının yakıştırılması yönüyle bir kısmının saygı duyulan kimseler olduğunu gösterir. Toplum tarafından benimsendiğini hissetmesi ve toplumun bazı dilencilere saygı gösterdiğini gözlemlemesi, odak figürün dilencilığe daha olumlu bakmasını sağlamıştır. Dilencilğin toplumda itibar görmesi ve meşrulaşmasının nedeni, denetim mekanizması yetersiz kalan ve laik bir yapıya bürünememiş devlettir.

“Sadakanın defteri yoktur. Fakat şunu da bilmeli ki, bir büyük şehirde bir yılda fukaraya verilen paranın yekünü, devlet demeyeceğim, fakat belediye vergisinin yekününü mutlaka aşar.” (Güntekin,72)

Belediyelerin bölge halkına yönelik yapacakları hizmetin karşılanabilmesi için gerekli vergiyi ödemek, toplumun bir sorumluluğudur. Karşılığında bir hizmet görmemelerine rağmen bir dilenciye, belediyeye verdikleri vergiden daha fazla para vermeleri; toplumun sadakayı da bir sorumluluk olarak üstlendiklerini gösterir. Bunun nedeni din ve devlet işlerinin birbiriyle iç içe yürüdüğü bir yapıda yer alan insanların, dini aidiyetlerinin ön plana çıkması ve dinin emirlerinin yerine getirilmesi gerekliliğini baskın olarak hissetmeleri olabilir. Dinin insanlar üzerindeki bu tesiri, devletin nizamı sağlaması ve toplumu denetlemesindeki gücünü olumsuz etkiler.

“Kanunla kesilmiş vergi borçlarından kaçanlar; bunu vermemek için her türlü ayıbı, haciz ve hapsi göze alanların (bazen uzak ve müphem vadeli, fakat buna mukabil büyük faizli bir borç verdiği inanarak, bazen hatta bunu da düşünmeden) dilenciye hiç şaşmadan borç verdiklerini görürsünüz.” (Güntekin, 72)

Ödenmeyen vergilere rağmen dilencilerin hala para kazanması, devletin denetim konusundaki başarısızlığını gösterirken, bu denetimsizlik; dilencilerin toplumda barınmalarını kolaylaştırır. Odak figürün bu durum hakkındaki değerlendirmeleri iç monolog tekniğiyle okuyuculara aktarılmıştır.

“Şu halde, o hangi kuvvettir ki bu hırs ve menfaat dünyasında mutlak aciz demek olan dilenciye kanun ve polis kuvvetine dayanan vergi tahsildarından daha kuvvetli bir insan yapar? İnsanlığın şerefine olarak başta İlahi Merhameti söylemek lazım.” (Güntekin, 72,)

Odak figür, bir dilencinin dini kullanarak devlet ve görevlilerinden daha güçlü olabileceğini gözlemlemiştir. Bu farkındalık odak figüre dilenciliği sürdürmesi konusunda güven vermiş olabilir. Üstelik önlerinde devlet denetiminin yarattığı pek bir engelinin olmamasıyla toplumda barınmaları kolaylaşan dilenciler, birbirlerine sadaka yardımı yapabilecek kadar çok para kazanırlar.

“Hatta dilencilerin kendilerinin bile daha düşkün meslektaşlara para verdikleri muhakkaktır; yani, Beyazıt'ta dilenip Sultan Ahmet'te sadaka vermek sözü bir mecazdan ibaret değildir.” (Güntekin, 72,)

Dilencilerin buldukları yerlerin “Beyazıt” ve “Sultan Ahmet” olarak tanıtılması dikkat çekicidir çünkü bu iki yer de ihtişamlı camileriyle öne çıkar. Bundan hareketle dilencilerin dilenmek için cami önlerini tercih ettiği ve toplumun zaaflarından faydalandıkları yorumu yapılabilir. Dini sömüren dilenciler, memurlardan bile daha fazla gelir elde ederler. Yapıtta çalışkan, namuslu bir karakter olarak çizilen ve bir devlet memuru olan Talat ekonomik sıkıntılar çekerken, odak figürün daha rahat bir yaşamı vardır. Bu durum yapıtta eleştirel bir tutumla ele alınmıştır.

“İki Darülfünundan mezun memur, yirmi yıllık hizmetine karşı aldığı parayı söylediği zaman içime derin bir hüznün çöktü. Fakat: <<Senin anlayacağın, dilenciden <<mek>>

parmak farklı bir aylık>>diye ilave edince de gülmemek için kendimi zor tuttum. Zavallı adam, benim sınıftan bir dilencinin ne kazandığını bilmiyordu.” (Güntekin, 103)

Oldukça eğitilmiş olan Talat 20 yıllık sadakatiyle devlete ve görevine bağlılığını gösterse de, ne donanımlı bir insan olmasının karşılığını ne de verdiği emek ve yerine getirdiği sorumluluklar ile hak kazandığı makul bir maaşı elde edebilmiştir. Oysa odak figür emek vermeden, Talat’tan daha konforlu bir yaşam sürmektedir. İki karakter kıyaslanarak; yapıtta, sosyal hayatta kendini gösteren adaletsizlik sorununa dikkat çekilmiş ve devlet yapısından kaynaklı olarak, insana yakışır iş ve yaşam sorununun varlığı aktarılmıştır. Bu ortam elbette ki dilenciliği odak figüre daha çekici hale getirmiştir çünkü kendi ifadelerinden de anlaşıldığı üzere, sadece dilencilik yaparak büyük bir ekonomik rahatlığa erişmiştir.

“İlk tasavvurum, hayatımız için verilecek büyük kararı sonraya bırakarak bir eyyam, Amerikalı seyyahlar gibi, İstanbul’u dolaşmak ve para yemektir. Kesenin ağzını açmıştım. Tramvay ve vapur masraflarından kaçmıyordum. Sabahları sokağa çıkıyor, otura kalka dünyayı dolaşıyorduk: Gülhane Parkı, Eyüpsultan, Kapalıçarşı ve daha nereleri... Dediğim, gibi şimdilik gönül eğlendirmekten başka masraf yoktu.” (Güntekin, 90)

Dilenerik kazandığı parayla temel ihtiyaçlarını sağlamanın ötesinde tasarruf edebilmesi ve kendi zevkleri için lüks sayılabilecek masrafların altından kalkabilmesi, odak figürün bolluk içinde geçindiğini açıkça gösterir. Ancak çalışmadan, insanları manipüle edip yanıltarak kazandığı bu para, kendi içinde bir suçluluk duygusu yaşamasına neden olmuştur.

Özellikle babasız bir çocuk olan İsmail’i evlat edindikten sonra odak figür mesleğini iyice sorgulamaya başlar. Bu sorgulama, yine iç monolog tekniği kullanılarak okuyucuya aktarılır. *“Peki, sen neci oluyorsun, diyeceksin! Ben, işte öylesine bir adamcağız... Ben, şu olmuşum, bu olmuşum bundan sana ne bir şeref gelir; ne bir leke...” (Güntekin, 97)* Başta

İsmail'in duygularını düşünerek işinden bir nevi utanç duysa da, odak figür mesleğini toplumda gözlemledikleri neticesinde eninde sonunda yeniden içselleştirebilmiştir.

Örneğin devlet kurumunda bir iş yapan Talat'ın, çalıştığı yerde müdürün emri üzerine takılan bir zil ile çağrılıp aşağılandığı görülür. Bu durum diyalog tekniği ile Talat'ın ağzından okuyucuya aktarılmıştır.

“Zille çağırılmak elbette işime gelmezdi, gelmezdi amma, ne diyeceksin? Bir müddet bekleddikten sonra, içimden: <<Allak belanı versin deyyus!>> diye söylenerek dışarı çıktım. Görüyorsun ya, sokak dilencisinden farkım kalmadı.” (Güntekin, 106)

Talat hem devlet yapısı kendisini zorunlu bıraktığı için, hem de kültürün etkisiyle toplum bilincine yerleşmiş olan “otoriteye itaat gerekliliği” düşüncesiyle, aşağılandığı bu muamele karşısında edilgen kalmıştır. Talat gibi bazı insanlar tarafından dilenciler, gurursuz olarak algılanırlar ve aşağılanmış görülürler. Bu nedenle kendi iş yerinde hor görülmüş olan Talat kendini bir dilenciye benzetmiştir. Oysa bu genelleme yanlış bir yaklaşımdır çünkü insanlara yaltaklanan dilenciler hor görülse de; mütevazılıkları ve gizemleriyle öne çıkan, odak figür gibi edilgen dilencilerin toplumda bir itibarı vardır. Odak figür gibi işinde başarılı dilenciler acınası görünüşleriyle bir nevi toplumun sempatisini bile kazanırlar ve bu sayede insanlardan sadaka almayı başarırlar.

Odak figür, bir dilenci olmasına rağmen kimseden emir almamış, mesleğini icra ederken el etek öpmemiştir. Aslında o sokakta bile aktif bir şekilde dilenmemiştir. Sadece sükûnet içerisinde beklemiş ve oynadığı duygu sömürsü oyunuyla, insanlar sadaka verirse kazanç elde etmiştir. Bu yönüyle Talat'ın iş yerinde karşılaştığı sıkıntılardan uzak kalmış, daha onurlu bir duruş sergilemiştir. Ek olarak odak figür; mal, mülk gözünü döndürdüğü veya daha fazlasını elde etmek istediği için hiç kimseyi incitmemiş, kimseye zarar vermemiştir. Aksine kazancını bir “tekke kültürü zihniyetiyle” çevresindekilerle paylaşmış,

ihtiyaç sahiplerine sadaka vermiştir. İsmail'i evlat edinmiş, masraflarını karşılamış, Mesule bacıyı evine almış ve arkadaşı Talat'a maddi yardımlarda bulunmuştur. Her ne kadar dilencilikle özdeşleşmesi güç olsa da, odak figür yapıtaki çoğu karaktere nazaran daha olumlu çizilmiştir. Odak figürün bu yönü diyalog tekniği kullanılarak İsmail'in ağzından ele alınmıştır.

“Benim babamı hor gördüğüm zamanlar oldu, dedi. Fakat mevki, şeref, para itibariyle hiçbir eksigi olmayan birçok kibar insanların, hatta büyük insanların ufak bir geçim sıkıntısına düştükleri, kendilerinde olandan daha fazlasına göz diktikleri başkalarının otomobilini, mevkiini kıskandıkları zaman gözlerini belerterek, <<Açız!>> diye ağladıklarını gördükten sonra...” (Güntekin, 208)

Bu yönüyle yapıt, odak figürün bir dilenci olmasına rağmen, pek çok insana nazaran hayatta daha ahlaklı bir duruş sergilediğini yansıtmış; makam, güç, statü gibi ihtiraslar uğrunda yapılan modern dilenciliği de eleştirmiştir. Toplumun birçok kesiminde var olan ezilmişliği gözlemleyen odak figür; kendi sürdürdüğü davranış bütünü, çevresine gösterdiği duyarlılık ve yardım severlik sayesinde vicdanını rahatlatmış, dilencilikle barışmış ve kimliğinin bir parçası olarak dilencilik mesleğini kabullenebilmiştir.

2.2 Yapıtta Dilenciliğin Kişisel Etkenlerinin Ele Alınışı

Odak figüre dilenciliği benimseten ve onu dilencilige iten bir diğer faktör de kişisel bir etken olan soyaçekimidir. *“Bugünkü mesleğimde bu hürmete, dedelerin tesirleri bence parmakla gösterilecek gibi açıktır.” (Güntekin, 9)* Odak figürün dedeleri saygın kimseler olarak anılırlar. *“Meselâ başımın kocamanlığından dolayı kendime en yakın saydığım Kocabaş Kazasker, gerçekten Sultan Mahmut'un gözbebeği hükmündeymiş.” (Güntekin, 9)* Buna karşın odak figürün dedelerinin statü sahibi kişiler olmalarına vesile olan birtakım davranışları, yapıtta eleştirel bir tutumla geriye dönüş tekniği kullanılarak anlatılmıştır.

“Böyle olduğu halde bu mübarek adam Padişahın sofrasında kaymak gördükçe ellerini açarak dua edermiş: «Allah ömr-i şahanelerini müz-dad eylesin. Abd-i fakir ancak say-i devletinde kaymak tadıyor. Yoksa kaymağa el sürmek biz gibilerin haddine mi düşmüş?» Gene o büyük adam, Sultan Mahmut'un önünde kalan ekmek kırıntılarını yüzüne, gözüne sürerek toplar, sırf bu iş için yaptırılmış bir sedef kutuya koyarak dualar, senalarla el üstünde konağa getirirmiş.” (Güntekin, 10)

Kocabaş Kazasker'in bu ileri mertebeye erişmesindeki etkili faktör, bir nevi “Padişah dilenciliği” yapmasıdır. Padişah karşısında kendi acizliğini vurgularken, padişahı yüceltir ve gururunu okşar. Bu nedenle odak figür dedesinin padişah karşısındaki tavır ve hareketlerini dilencilğe benzetir.

“Sekiz, on sene evvel şair dedem Osman Melali Efendi'nin Divan'ını ele geçirmiştin. Arasına ibretle okurum. Bu Divan, baştanbaşa bir yalvarıp yakarma kitabıdır... Dedem, başta Allah'a, peygambere ve teşrifat sırasıyla ashaba yalvarır... Arkasından padişahlar, vezirler gelir. Nihayet kasideler bitip âşıkane gazaller başlayınca bu sefer de canana bitip tükenmez yalvarışlar: Bir nikâh için, bir hande için, zülf-i semenbudan bir tel için...” (Güntekin, 10)

Osman Melali Efendi, kendisinden üstün gördüğü varlıklara, otorite sahibi olarak gördüğü veya arzuladığı insanlara yalvarıp yakarır, karşılığında ise manevi ve maddi erinç bulur. Saadeti için, şiirlerinde kendisini sofı ve mütevazı göstererek, hitap ettiği kimselerden sadaka elde etme arzusu güder. Bu nedenle odak figür, dedesi Osman Melali Efendi'nin de yaptığının bir çeşit dilencilik olduğunu düşünür. Bu sayede kendi yaptığı dilencilikle, ailesindeki büyük kimselerin davranışları arasında özdeşlik yakalar. Bu durum neticesinde odak figürün vardığı yargı, iç monolog tekniği ile okuyucuya aktarılmıştır.

“Demek ki, sadaka benim mayamdadır. Kocabaşlar ailesinin hamuru onunla yoğrulmuştur ve şanlı dedelerimdeki Tanrı vergisinin ilerleye ilerleye bende tam kemal mertebesini bulmuş olmasına şaşmamak lazımdır.” (Güntekin, 10)

Odak figür dilencililiği, kendisine ailesinden bir miras olarak algılar. Bu sayede mesleğini daha da içselleştirmiştir. Ancak kalıtım, sadece kişinin eğilimlerini belirleyici niteliktedir. Çocuklukta kendini gösteren ve kişinin seçimlerinde oldukça etkili olan mizaç ise kişinin yönelimleri ile yetiştiği toplum ve aile yapısının ortak etkisi altında şekillenir.⁴ Tıpkı yetiştiği toplumda olduğu gibi sadaka kültürü odak figürün ailesinde de yerleşmiştir.

“Fakat yıllarca ailenin yeni doğan çocuklarına teberrüken tattırılan ilk dünya nimeti (Sakal-ı Şerif gibi kat kat işlemeli bohçalar içinde saklanan) bu padişah artıkları olmuştur. Yavrunun bütün ömrünce yiyeceği ekmek zahmetsiz ve sıkıntısız bir el ekmeği olsun diye.” (Güntekin, 10)

Ekmek kazanmak zahmet ister ve yer yer bu uğurda sıkıntılara katlanmak gerekir. Ancak odak figürün, emeğin zorluğundan kaçmaya çalışan ve padişahın artıklarından medet umarak sadaka bekleyen bir aile yapısı vardır. Üstelik bu artıkların oldukça lüks bohçalar içerisinde saklanmasıyla, otoritenin yüceltilmesi gerekliliği odak figüre daha küçücükken yansıtılmıştır. Büyüklerinden gördüğü şekliyle, otoriteye yalvararak kazanç elde etme yöntemini de öğrenmiş ve bu tutumu ailesinden gördükleri nedeniyle olağan kabul etmiştir.

“Benim yetiştiğim İkinci Abdülhamit zamanlarında bile arasına saraydan (adına resmen, Sadaka-i Şahane denen) elli altınlık, yüz altınlık ihsanlardan gelir ve Karacaahmet’in meşhur Miskinler Tekkesi’nde olduğu gibi bütün aile, büyük sofrada toplanarak<<amin, amin>>çağırırdı.” (Güntekin, 10)

⁴ Soysal, Sena (25 Mart 2019). Mizaç Nedir? Mizaç Huy Karakter | Klinik Psikolog Sena Soysal. 26, 02, 2022, <https://www.senasoysal.com/blog/mizac-nedir-turleri/>

Usulüne uygun yakarışlar karşılığı yapılan bağışlarla, sadakayı kültürlerinin bir parçası haline getirmiş toplum içerisinde, zaten genlerinden gelen bir kabiliyetle dilenmeye meyilli olan odak figür, dilenmeyi normalleştirir. Aynı şekilde soya çekimi ve aile yapısının bileşkesiyle de miskin, kalender bir mizaç geliştirir.

“Mesela, yalvarmak. Benim o zaman bana sataşan çocuklara yaptığım gibi: <<İki gözüm kardeşim. Bilirim sen benim başımı yarabilirsin. Hiç ben, seninle başa çıkabilir miyim? Başım yarılırsa yazık değil mi bana?.. Vesaire...>>Hele bunu söylerken biraz da boynunu bükmesini, sesini titreyerek sızlandırmasını bilersen hiç mesele yoktur. ” (Güntekin, 6)

Normalde bahsedilen sataşma iki tarafın da gururlarını korumak için diretmesiyle, bir kavgaya kadar gidebilir. Ancak odak figür insanlara kendini acındırdığında bir rahatsızlık hissetmez, gururu incinmez. Bu nedenle yaptığı bu küçük yalvarışları içine sindirebilir, bir zorlukla karşılaştığında pasif kalır ve kurtuluş yolu olarak yalvarmayı seçer. Bu seçimi miskin mizacının neticesidir. Daha odak figürün çocukluğunda kendisini gösteren edilgenlik ve tembellik yapıtta, geriye dönüş tekniği kullanılarak okuyucuya yansıtılır.

“Hepsi hava kuşları gibi elimizin erişemeyeceği boşluklar içinde sallanıyorlar... Yanlarına varmak için bir sürü tehlikeyi göze alarak ağaçlara tırmanmayı mertlik damarlarını okşamayı bilersen onlar, ağacı takımıyla senin ayaklarına indirirler. Kirazlardan sonra canım bir araba sefası isterse, açılır-kapanır iskemlemi katlayıp bir köşeye bırakarak bahçıvanın tek tekerlekli çekçek arabasına kurulur, bir eski zaman kralı saltanatıyla kendimi tabama çektirirdim. Hep aynı tatlı dil, güler yüz sayesinde...” (Güntekin, 7)

Odak figürün canı bir şey istediğinde, arzuladığını elde edebilmek için kendisini yormaz, uğraşmaz. Çocukların mertlik duygularını okşayarak, emek harcamadan istediğini elde etmeye çalışır. İstedikine ulaştığı da görülmektedir çünkü gururları okşanan çocuklar

odak figüre hizmet bile ederler. Çocukları bu şekilde yönlendirebilmesini, bir eski zaman kralının saltanatına benzetir. Toplumun zaaflarını daha küçük yaşında fark eden odak figür, çevresindeki insanları kullanır. Bu durum odak figürün, dilenmenin esaslarını çocukluğunda öğrendiğini gösterir. Çalışmadan kazanç elde etmenin rahatlığını gören ve zaten tembel olan odak figür, küçük yaşta dilencilik sempatisine beslemeye başlar ve özenir.

“Lapacı mizacına çok uyan; kolay, rakipsiz ve kavgasız bir oyun icad etmişim: Dilencilik oyunu. Taklidin benzemesi için kâh göz kapaklarıma sigara kâğıdı yapıştırarak kör, bir kolumu tersine çevrilmiş hırkamın içine saklayarak çolak, kâh dolaptaki dedemden kalma bastonları koltuk değneği gibi kullanarak topal olurdum.” (Güntekin, 7)

Odak figürün dilencilik bir oyun olarak oynaması ayrı bir önem arz eder çünkü oyunlar, çocukların duygusal, ruhsal durumlarını ve eğilimlerini yansıttıkları, kendilerini anlatabildikleri birer araçtır. Eğitici olmakla birlikte oyun, çocuğun kimliğinin gelişmesinde de yol göstericidir.⁵ Odak figür oynadığı oyunda bile mücadeleden kaçarak bir kez daha miskinliğini açık eder. Daha küçük yaşta yoğun duygu sömürsüyle yapılan dilenmenin taklidini yapmak hem dilenmeye eğilimini hem de bu konudaki kabiliyetini gösterir. Oynadığı oyunla birlikte, kimlik oluşumunun bir parçası olarak dilencilik bakış açısı olumlu yönde gelişir. Hatta dilenmenin usullerini kavradıkça kendini, benimsediği bu zahmetsiz kazanç elde etme yönteminde geliştirir. Küçüklüğünde ağırlıklı olarak insan ilişkilerinde elde ettiği getiri için kullandığı duygusal sömürü yöntemi, yetişkinliğinde bir maddi kazanç aracı olarak meslek kabul ettiği asıl dilencilik evrilmiştir.

3. SONUÇ

Reşat Nuri Güntekin’in Miskinler Tekkesi romanı özünde, odak figürün yaşam öyküsünü ve bu süreçte benimsediği dilencilik mesleğini icra etmesini konu alır. Yaşam

⁵ Özer, A. , Gürkan, A. C. , Ramazanoğlu, O. "OYUNUN ÇOCUK GELİŞİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ" . Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi 4 (2006): 54-57 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/fudad/issue/47088/592221>>

öyküsü yapıt boyunca odak figürün kendi ağzından anlatılmış ve bu sayede süreç içerisindeki kimlik oluşumu da okuyucuya aktarılmıştır. Çocukluğundan itibaren başından geçen olaylar, geriye dönüş tekniği kullanılarak anlatılmış; aile yapısı, devletin işleyişi, dönemin şartları, toplum ve toplumun kültürel yapısı okuyucuya yansıtılmıştır. Başından geçenlerin, odak figürün kimliğinin oluşmasında etkili faktörler olduğunun üzerinde durulmuştur. Bu durum baskın olarak kullanılan iç monolog tekniğiyle, okuyucuya aktarılmıştır. Odak figürün başından geçen olaylar karşısındaki duygu ve düşünceleri, iç monologlarıyla okuyucuya açık edilmiştir. Bu sayede odak figürün yaşadığı olayların kimlik oluşumuna etkisi ve dilencililiği kimliğinin bir parçası haline getirdiği süreç okuyucu tarafından, gözlemlenmiştir.

Ailesi ve içinde büyüdüğü toplumun etkisiyle miskin mizacı kimliğinin bir parçası olmuş, dilenmeye meyilli hale gelmiştir. Zorluklar karşısında edilgenliğinin üzerinde durulmuş; emeğiyle değil, kolay yollardan para kazanma isteği ve çabası ile tembel yapısı yapıt boyunca vurgulanmıştır. Dönemin şartları kendisini yardıma muhtaç kılmıştır ve toplumun buna kapı açan tutumu sonucunda dilencililiğe başlamıştır. Dilenmeye başladıktan sonra dilencililiği bir meslek olarak görmesi ve devam ettirebilmesi; hem mizacı hem soyundan gelen kabiliyeti hem de yine toplumun kültürel yapısı ve buna ek olarak devlet yapısından kaynaklanmıştır. Odak figürün aslında fiili olarak dilenmediği, sadece kendi halinde yoksul görünümüyle beklediği belirtilmiş ve para kazanmasının sadece, insanların kendisine para verip vermeyeceğine bağlı olduğu aktarılmıştır. Toplumda otorite karşısında takınılan pasif tavır ve toplumun birçok sınıfında gözlemlenebilen modern dilencilik de eleştirel bir tavırla yansıtılmıştır. Bu açıdan yapıtta, kültürel yapı içinde dilencililiğin yerleşmiş olması eleştirilmiştir. Odak figürün mesleğiyle barışması, kendi içinde benimsemesi ve dilencililiği kimliğinin bir parçası olarak kabullenişinin; toplumdaki dilenme ve sadaka verme kültürü neticesinde mümkün olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca devlet sistemi izin verdiği sürece dilencilik gibi olumsuz yapılanmaların devam edeceği de vurgulanmıştır.

4. KAYNAKÇA

Güntekin, Reşat Nuri. "Misikinler Tekkesi", 2014, İnkılap Yayınevi.

Fukara-Y1 Sabirin - Osmanlıca Türkçe Sözlük, lügât, لغت. 26,02 2022,

<https://www.lugdat.com/fukara-y%C4%B1%20sabin/1/1>

Özer, A. , Gürkan, A. C. , Ramazanoğlu, O. "OYUNUN ÇOCUK GELİŞİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ" . Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi 4 (2006): 54-57

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/fudad/issue/47088/592221>

Reşat Nuri Güntekin Kimdir? Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri. Türkedebiyati.org. 26,02, 2022, https://www.turkedebiyati.org/resat_nuri_guntekin.html

Soysal, Sena (25 Mart 2019). Mizaç Nedir? Mizaç Huy Karakter | Klinik Psikolog Sena Soysal. 26, 02, 2022, <https://www.senasoysal.com/blog/mizac-nedir-turleri/>

Vatandaş, Celalettin. Dilenciler Ve Dilencilik (Sosyolojik Bir Araştırma), Sosyal Bilimler Dergisi. 26,02 2022, <https://sbd.aku.edu.tr/IV1/15CelalettinVatandas.pdf>